

ΑΠΟ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ ΕΙΣ ΟΛΥΜΠΙΑΝ

'Επιστολαὶ πρὸς φίλον.

ΙΑ'.

Πύργος τῆ 28ῃ Ἀπριλίου.

Σήμερον ἐπεσκέφθην τὴν Ὀλυμπίαν. Πίστευσέ με, μόνον καὶ μόνον χάριν τούτου ἀξίζει νὰ ἔλθῃ τις εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐνταῦθα ἡ ἀρχαιότης παρίσταται ἐνώπιόν σου ἐναργεστέρα, μεγαλοπρεπεστέρα ἢ καὶ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν αὐτὴν. Δὲν λέγω ὅτι διὰ τῆς θέας τῶν ἑρείπιων τούτων ἡ φαντασία δύναται νὰ ἀναπλάσῃ τελειότερον τὴν εἰκόνα τῆς ἀρχαιότητος. Ἡ Ὀλυμπία δὲν ἦτο πόλις, ἦτο ἱερόν. Ὑπὸ τὴν ἐποψιν τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, ἡ Πομπηία παρέχει μεγαλειότερον ἐνδιαφέρον, εὐρίσκει δέ τις καὶ εἰς τὴν Νικόπολιν αὐτὴν καὶ εἰς τὴν Πλευρώνα ὕλην πρὸς μελέτας ἀρχαιολογικὰς, τὴν ὁποίαν δὲν ἔ' ἀνεύρη ἐνταῦθα. Ἡ Ὀλυμπία εἶναι τι ὅλως διάφορον, ἀλλὰ καὶ ὑπέροτρον.

Ὅτε ἀπὸ τοῦ Κρονίου λόφου βλέπεις τὰ ἑρείπια τῶν ναῶν, τῶν παλαιστῶν, τῶν ἀναθηματικῶν μνημείων, ἀπλούμενα ὑπὸ τοὺς πόδας σου ὡς εἰς χάρτην ὑπερμεγέθη, νομίζεις ὅτι ἀναζητῶν ἐνώπιόν σου πᾶν ὅ,τι μέγα καὶ ὠραῖον ὑπῆρξεν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα. Τὰ ἐντὸς τῆς στενῆς κοιλάδος συσσωρευμένα οἰκοδομήματα ἀνακαλοῦν εἰς τὴν μνήμην σου μυριάς ἀναμνήσεις. Ἐνθυμῆσαι ὅτι, ἐπὶ χίλια περίπου ἔτη, πᾶσα τῆς Ἑλλάδος δόξα ἐπέζητησε καὶ εὗρεν ἐνταῦθα τὴν καθιέρωσίν της. Νομίζεις ὅτι ἀντηχοῦν εἰσέτι περὶ σὲ αἱ φωναί, αἵτινες ἐπευφήμησαν τὸν Θεμιστοκλῆ, νικητὴν ἐν Σαλαμῖνι καὶ σωτῆρα τῆς Ἑλλάδος. Οἱ στέφανοι, τοὺς ὁποίους ὁ Πίνδαρος ἀπηθανάτισε, περιίπτανται ἐκεῖ εἰς τὸν ἄερα, ἐνώπιόν σου. Ἐνταῦθα ὁ Θουκυδίδης, παῖς ἔτι, ἠκροάζετο τὰς διηγήσεις τοῦ Ἡροδότου, ἐνταῦθα ὁ Πλάτων ἐθήρευσε ἐπαίνους καὶ ὁ Ἰσοκράτης ἐπεθύμησε ν' ἀναγνώσῃ τὸν Πανηγυρικόν του. Ἐνταῦθα συνήρχοντο οἱ τεχνῖται τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐξέθετο τὰ ἀριστουργήματά των εἰς τὸν θαυμασμὸν θεατῶν, οἵτινες ἀπένεμον τὴν ἀθανάσιαν. Ἡ ἀρχαία Ἑλλὰς ὀλόκληρος συνοφίζεται, οὕτως εἰπεῖν, καὶ συγκεφαλαιοῦται ἐντὸς τῆς μικρᾶς ταύτης κοιλάδος.

Ἡ τοποθεσία τῆς Ὀλυμπίας ὁμοιάζει πρὸς μέγιστον ἀμφιθέατρον. Ἐν τῷ μέσῳ ἐτελείτο τὸ θέαμα. Οἱ περίξ λόγοι ἀποτελοῦν τὰς βαθμίδας. Οἱ θεαταὶ συνωθούμενοι ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν δένδρων ἔβλεπον ὑψῶθεν τὴν λαμπρὰν τελετὴν τῶν ἀγώνων. Αἱ πολύχροοι χλαμυδὲς των, ποικίλλουσαι τὸ βαθύ πράσινον τῶν πευκῶν, ἐπνύζανον τὴν λαμπρότητα τῆς σκηνῆς. Εἰς τὰς γυναῖκας δὲν ἐπετρέπετο ἡ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ περιβόλου εἴσοδος

κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἀγώνων. Ἴσως ἤρχοντο καὶ αὐταὶ ἐπὶ τῶν λόφων, καὶ ὑποκρούπτουσαι τὸν πέπλον ὑπὸ τὴν σκιάν τοῦ φυλλώματος ἐθεώρουν κρυφίως τὸ ἀπηγορευμένον θέαμα, φθονοῦται τὴν ἱερείαν τῆς Δήμητρος, ἥτις μεγαλοπρεπῶς καθημένη ἐπὶ ὠρισμένης ἑδρας εἶχε, μόνη ἐκ τοῦ φύλου της, τὸ προνόμιον τοῦ νὰ παρίσταται εἰς τὴν ἱερὰν τελετὴν. Ἐκ τοῦ ὑψώματος ἠδύνατο αἱ γυναῖκες νὰ βλέπωσι τοὺς ἀγόντας τὰς πομπάς, βραδέως διερχομένους ἀναμέσον τῶν ἐντὸς τοῦ περιβόλου ὠραίων μνημείων, πορευομένους πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Διός, πρὸς τὸ Ἡραῖον, ἱσταμένους εἰς τὰ πρόθυρα ἐνῶ οἱ ἱερεῖς ἐτέλουν τὴν θυσίαν ὑπὸ τὰς ἀνθοφόρους στήλας, ἐκεῖθεν δὲ ἐξακολουθοῦντας τὴν παρέλασιν πέραν τοῦ ἱεροῦ τείχους τῆς Ἀλτεως καὶ παρατασσομένους παρὰ τὸ στάδιον ἢ τὸν ἵπποδρομον, ὅπου ὁ νικητὴς ἐλάμβανε τὸν κότινον στέφανον.

Εἰς τὸ στάδιον καὶ τὸν ἵπποδρομον δὲν ἐγένοντο ἀνασκαφαί, παρεκτὸς εἰς ἐλάχιστα μέρη πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ χώρου αὐτῶν. Βλέπων τις εἰς τὰ σημεῖα ἐκεῖνα κατὰ πόσον ἀνυψώθη τὸ ἔδαφος τῆς κοιλάδος, ἐνοεῖ καλλίτερον τὸ μέγεθος τῶν γενομένων ἐργασιῶν. Ἡ ἀνυψώσις αὕτη ὀφείλεται εἰς ἀλλεπαλλήλους ἐπιστροφῆσεις. Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες εἶχον ἤδη καταργηθῆ κατὰ τὸ 394 μ. Χ. ἐπὶ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου, ὅτε κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἑκτῆς ἑκατονταετηρίδος δύο σεισμοί, ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον ἀνέτρεψαν ὅσας οἰκοδομὰς ἔμενον εἰσέτι ὄρθιαι. Αἱ στήλαι τοῦ ναοῦ τοῦ Διός κείνται παραλλήλως μὲ τοὺς σπονδύλους των διεzeugμένους, ὅπως τότε κατέπεσαν. Σύγχρονος κατὰπτωσις χωμάτων ἐκάλυψε τὰ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Κρονίου λόφου κείμενα μνημεῖα, ὁ δὲ ποταμὸς Κλάδεος, ὅστις δέων πρὸς δυσμὰς τῆς Ἀλτεως χύνεται ἐντὸς τοῦ Ἀλφειοῦ, πλημμυρῆσας ταυτοχρόνως ἐσκέπασε τὰ ἑρείπια τῶν ἀνατραπέτων κτιρίων μὲ στρώμα βάλθους ἐνὸς περίπου μέτρον. Ἐπὶ τοῦ νέου τούτου ἐδάφους ἤλθον καὶ κατόκησαν χριστιανοί, τῶν ὁποίων τὰ διασωθέντα ἔχθη μαρτυροῦν τὴν ταπεινότητα. Κατὰ τὴν ἐπομένην ἑκατονταετηρίδα νέα πάλιν πλημμύρα τοῦ αὐτοῦ ποταμοῦ συνεπλήρωσε τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς ἀνυψώσασα ἐκ δευτέρου ἐπὶ τρία καὶ τέσσαρα μέτρα τὸ ἔδαφος τῆς κοιλάδος. Τοιουτοτρόπως ὀφείλομεν εἰς τὴν ξηρὸν σήμερον Κλάδεον τοὺς θησαυροὺς τοὺς ὑπὸ τοῦ διεφύλαξε διὰ τῶν πλημμυρῶν του.

Ἐίχομεν τὴν καλὴν τύχην νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὰ ἑρείπια ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ κ. Δημητριάδου, ἐφορευόντος καὶ τὰς ἀνασκαφὰς, αἵτινες ἐξακολουθοῦν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Γερμανῶν, καὶ τὰς ἀνεκτιμήτους ἐνταῦθα συλλογὰς. Μὴ περιμένης λεπτομερεῖς περὶ αὐτῶν περιγραφὰς μου. Προτιμῶ νὰ σὲ παραπέμψω εἰς τὸν νέον ὀδηγὸν τῆς Ἑλλάδος τοῦ Baedeker. Τὸ βιβλίον εἶναι ἀξιό-

λογον, τοῦ ἀρχαιολογικοῦ αὐτοῦ μέρους ἢ σύνταξις ἀνετέθη εἰς λογίους εἰδικούς, ἐν συνόλῳ δὲ δύναμαι, νομίζω, νὰ τὸ συστήσω ὡς μὴ παραλείπον οὐδὲν τὸ οὐσιῶδες καὶ ὡς μὴ περιέχον οὐδὲν τὸ περιττόν. Εἶθε μόνον νὰ μὴ βραδύνη νὰ παλαιωθῆ ὡς πρὸς τὰ τῶν δρομολογιῶν. Τοῦτο ἐλπίζω τόσῳ μᾶλλον, καθόσον ἀνεκάλυψα ἐσχάτως μεταξὺ τῶν βιβλίων μου τὸν Ὀδηγὸν ὅστις με ἐχρησίμευσε κατὰ τὴν πρώτην εἰς Ἑλβετίαν περιόδειαν μου. Οὐδὲ λόγος ἐν αὐτῷ περὶ σιδηροδρόμων. Τότε δὲν ὑπῆρχον τοιοῦτοι εἰς Ἑλβετίαν, ἐνῶ σήμερον διασχίζον καθ' ἀπάσας τὰς διευθύνσεις τὰς κοιλάδας καὶ τὰ ὄρη τῆς. Ἄς εὐχώμεθα ὅτι τοῦτο θὰ συμβῆ μετὰ τινα ἔτη καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἄνεχώρησα σήμερον ἐκ Κατακόλου πολὺ ἔνωρίς, διὰ τῆς πρώτης ἀμαξοστοιχίας. Οἱ φίλοι μου με ἐπερίμενον εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ Πύργου ἐντὸς καλῆς ἀμάξης, ἣτις μᾶς μετέφερεν εἰς Ὀλυμπίαν εἰς διάστημα δύο ὥρων καὶ ἡμισείας. Ἡ ὁδὸς εἶναι καλὴ, ἡ δὲ φύσις πλουσία καὶ ὠραία. Ἐν πρώτοις διέρχεσαι πεδιάδα πλήρη ἀμπελώνων μεταξὺ αὐτῶν χωρία, τῶν ὁποίων αἱ οἰκίαι μαρτυροῦν καὶ ἐξώθεν τὴν εὐζωίαν, τὴν ὁποίαν ἡ σταφίς εἰσῆγαγεν εἰς τὴν Ἥλιδα. Ἡ πεδιάς βαθμηδὸν στενοῦται, ἡ δὲ ὁδὸς εἰσέρχεται ἐντὸς σειρᾶς κοιλάδων ὀριζομένων ἑκατέρωθεν ὑπὸ πρασίνων λόφων, μέχρις οὗ στρεφόμενη ἀπολήγει διὰ μιᾶς εἰς τὴν λεκάνην τῆς Ὀλυμπίας.

Πρέπει ν' ἀναβῆς ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ἀποτόμου λόφου, ἀριστερόθεν τῆς ξηρᾶς κοίτης τοῦ Κλαδέου, ὅπως ἐκτιμήσῃς τὴν ὠραιότητα τῆς ὅλης τοποθεσίας. Σειρὰ λόφων ὕψους ἀνίσου καὶ σχήματος διαφόρου περικλείει τὴν ὑπὸ τοῦς πόδας σου ἀπλουμένην κοιλάδα. Δεξιόθεν ὁ Ἄλφειὸς κυλίνει τὰ νερά του, ἄφθονα εἰσέτι καὶ ὀρητικὰ κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τοῦ ἔτους. Ἀπὸ τῆς δεξιᾶς του ὄχθης, ἡ κοιλὰς στενωμένη ἀναβαίνει ἀποτομώτερον πρὸς τὰ ὑψώματα. Οἱ πέριξ λόφοι εἶναι ὅλοι κατὰφυτοι. Καθ' ἃ πληροφουόμεναι, πρὸ ὀλίγων ἔτι ἐτῶν δάση πυκνὰ τὰς ἐκάλυπτον πανταχοῦ, ἄλλ' ἢ ἐπέκτασις τῆς καλλιέργειας, πρὸς δὲ καὶ ἡ διοικητικὴ ἀβελτηρία, ἠρῶισαν τὰ δένδρα. Μένουν ὅμως εἰσέτι πολλά, τὸ δὲ ἀνάμεσον αὐτῶν ζωηρὸν πράσινον τῶν ἀγρῶν εὐχαριστεῖ ἴσως τὸν ὀφθαλμὸν πλειότερον, ἢ ἐὰν ἔβλεπες δάση μόνον σκιερὰ γύρωθεν. Ἄγροτικά τινες κητοικίαι, διεσπαρμέναι ἐπὶ τῶν χλοερῶν περὶξ ἀνωφερειῶν, ἐπιπροσθέτου χάριν εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆ θέαν.

Ἐπεράνω τῶν περικλειόντων τὴν κοιλάδα λόφων ὑψοῦνται ἀλλεπάλληλοι αἱ σειραὶ τῶν ὀρέων τῆς Πελοποννήσου. Ἐκ τῆς κορυφῆς τῆς Δρούβας με τὰ νῶτα ἐστραμμένα πρὸς τὴν θάλασσαν (τῆς ὁποίας ἡ ἄπειρος ἔκτασις φαίνεται ἐκ τοῦ ἄλλου

μέρους), νομίζεις ὅτι τὰ ὄρη ἐκεῖνα ἐκτυλίσσονται ἐλικοειδῶς περίξ τῆς Ὀλυμπίας καὶ ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦς πόδας σου κοιλὰς εἶναι ὡς κέντρον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀρχόμεναι ἐκδιπλοῦνται εἰς κύκλον μυστηριώδη αἱ κορυφαὶ τῆς χερσονήσου.

Δρούβα λέγεται τὸ μικρὸν χωρίον τὸ ἐπιστέφον τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος λόφον. Οἱ Γερμανοὶ ὠκοδόμησαν ἐνταῦθα οἰκίαν, τὴν ὁποίαν ἠγόρασε παρ' αὐτῶν ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις πρὸς ἐγκατάστασιν τοῦ ἐφόρου. Οἱ χωρικοὶ ἐπωνόμασαν Παλάτι τὴν οἰκίαν ταύτην. Παρέκει ἄλλη οἰκία μετεσχηματίσθη εἰς ξενοδοχεῖον διὰ τὰς θέλοντας νὰ παρατείνωσι τὴν εἰς τὴν Ὀλυμπίαν διαμονήν. Εἰς Δρούβαν διαυκτεροῦν οἱ ὑπάλληλοι καὶ οἱ ἐργάται, καθόσον μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου δὲν δύναται τις νὰ διαμείνῃ ἀτιμωρητὴ κάτω εἰς τὴν κοιλάδα. Αἱ ὡς ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν ἀναθυμιάσεις προστιθέμεναι εἰς τὸ καὶ ἄλλως νοσῶδες τοῦ μέρους προξενοῦν πυρετούς, μόνη δὲ κατ' αὐτῶν προφύλαξις θεωρεῖται ἡ ἐπὶ τοῦ λόφου διανυκτέρευσις. Ἄλλὰ κατὰ τὸ θέρος οὔτε ἡ τοιαύτη προφύλαξις ἐπαρκεῖ, μάλιστα διὰ τοὺς μὴ ἐγκληματισθέντας ξένους, ὥστε αἱ ἐργασίαι διακόπτονται τότε ὀλοσχερῶς.

Εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Δρούβας, παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς κοιλάδος, ἡ ἐκ Πύργου ὁδὸς διαβαίνει πλησίον λοφίσκου ἄλλου, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου οἰκοδομεῖται τὸ διὰ τὰς ἐνταῦθα εὐρεθείσας ἀρχαιότητας Μουσεῖον. Ἡ ἀνέγερσις του ὀρεῖται εἰς τὴν γενναιοθυρίαν τοῦ κ. Συγγροῦ. Τὸ μουσεῖον τοῦτο θὰ εἶναι ὅσα πλοῦσιον τόσῳ καὶ μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδος του. Ἡ συλλογὴ μόνη τῶν χαλκίνων περιλαμβάνει δεκατέσσαρας χιλιάδας τεμάχια. Τὰ πῆλινα, αἱ ἐπιγραφαὶ καὶ τὰ ἄλλα, εἰ καὶ οὐχὶ ἐξ ἴσου πολυάριθμα, δὲν εἶναι ὅμως ὀλιγώτερον ἄξια λόγου, ἡ δὲ γλυπτικὴ ἀντιπροσωπεύεται δι' ἔργων ἀτιμῆτων. Ἡ νίκη τοῦ Παιωνίου καὶ ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους ἤρχοντο πρὸς ἀνέγερσιν μουσείου, δύναται δὲ νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀμοιβὴ ἐπαρκῆς τοῦ εἰς τὰς ἀνασκαφὰς δαπανηθέντος ἑκατομμυρίου. Μέχρι τῆς ἀποτελειώσεως τοῦ μουσείου, οἱ θησαυροὶ οὗτοι μένουσιν ὀλιγώτως ἐπισωρευμένοι εἰς ξύλινα παραπήγματα.

Δὲν ἄγνοῶ τὰ λεχθέντα ὑπὲρ καὶ κατὰ τῆς συστάσεως ἐπαρχιακῶν μουσείων ἐν Ἑλλάδι, παραδέχομαι δ' ἐν μέρει τὸ ὀρθὸν ὅσων ἐνστάσεων προεκάλεσεν ἡ ἀνέγερσις των, ἐνόσῳ λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν αἱ ἀξιώσεις μόναι τῶν ἀρχαιολόγων καὶ ἐνόσῳ πρόκειται περὶ ἀντικειμένων μικροῦ μεγέθους καὶ σημασίας ἀποκλειστικῶς ἐπιστημονικῆς. Ἄλλὰ τὸ ζήτημα δύναται νὰ ἐξετασθῆ ὑπὸ ποιικίλας ἐπόψεως, φρονῶ δὲ ὅτι ἔχει τις ν' ἀντιτάξῃ διάφορα ἐπιχειρήματα εἰς τοὺς θέλοντας τὴν εἰς Ἀθήνας συγκέντρωσιν ὅλων τῶν ἀρχαιολογικῶν θησαυρῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλως δὲ—καὶ παρεκτὸς τῆς δικαίας ἐπιθυμίας τῶν ἐπαρ-

χιωτῶν περὶ διαφυλάξεως ἐπὶ τόπου τῶν ἀρχαιοτήτων, — νομίζω ὅτι τὰ πράγματα αὐτὰ θ' ἀνεδείξωσιν ἐφημέρους τὰς πλείστας τῶν ἀντιρρήσεων ὅσας προβάλλουν οἱ ἀντίπαλοι τῆς ἀρχαιολογικῆς ἀποκεντρώσεως. Ἡ βαθμιαία ἀνάπτυξις τῆς συγκοινωνίας θὰ διευκολύνη τὰς ἐκδρομὰς εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἑλλάδος, ὅπου ἐπὶ τέλους αἱ ἀποστάσεις δὲν εἶναι καὶ τόσῳ μεγάλαι· δὲν εἶναι δὲ μικρὸν πλεονέκτημα καὶ τὸ νὰ βλέπη τις τὰ ἀγάλματα πλησίον τῶν ἠρειπωμένων μνημείων, ἅτινα δι' αὐτῶν ἄλλοτε ἐκοσμοῦντο. Ἐκτός τούτου, δὲν θὰ εἶναι δύσκολος ὁ εἰς ἕκαστον Μουσεῖον σχηματισμὸς βιβλιοθήκης, περιεχούσης ἱκανὰ βοηθήματα διὰ τὰς πρώτας τῶν ἀρχαιολογούντων μελέτας· θ' ἀποβαίη δὲ ὁσημέραι εὐκολωτέρα ἢ εὔρεσις ἐφόρων ἀρμοδιῶν, θελόντων νὰ συνδέσωσι τὴν ὑπαρξίν των μὲ τὰ τοπικὰ ταῦτα Μουσεῖα καὶ μὲ τὰ μνημεῖα καὶ μὲ τὴν χώραν αὐτὴν ἐντὸς τῆς ὁποίας θὰ ζῶσιν. Ὡς πρὸς τὴν ἀσφάλειαν δὲ τῶν συλλογῶν, δὲν φρονῶ ὅτι ὑπάρχει μεγαλύτερος κίνδυνος ἔστω καὶ εἰς κοιλὰδα ἀπομεμονωμένην καὶ ἔρημον ὡς ἡ τῆς Ὀλυμπίας, ἢ ἐν τῷ μέσῳ πολυπληθοῦς πρωτευούσης. Θλιβερά καὶ πρόσφατος πείρα ἀπέδειξεν ὅτι ἐπέρχονται περιστάσεις καθ' ἃς τὰ κειμήλια τῆς τέχνης δὲν διαφεύγουν τὸν κίνδυνον καταστροφῆς καὶ ἐντὸς ἔτι τῶν μεγαλειτέρων κέντρων πολιτισμοῦ.

Ἀνεχωρήσαμεν ἐξ Ὀλυμπίας κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ὅτε πλέον μᾶς εἶπον ὅτι πρέπει νὰ μιστρέψωμεν εἰς Πύργον, ἐκτὸς ἐὰν ἠθέλωμεν νὰ μείνωμεν τὴν νύκτα εἰς Δρούβαν. Τὸ κατ' ἐμὲ ἐπεθύμουν νὰ ἴδω τὸν ἡλιον ἀνατέλλοντα ἐκ τοῦ ὑψώματος ἐκείνου. Ὅταν ἔλθης ἐνταῦθα, λάβε τὰ μέτρα σου εἰς τρόπον ὥστε νὰ διανυκτερεύσης εἰς Δρούβαν. Διήλθομεν καὶ πάλιν τὰς κοιλάδας καὶ τὴν πεδιάδα τὰς ὁποίας διέβημεν τὸ πρῶτ', ἀλλὰ τώρα τὰς διήλθομεν κατ' ἀρχὰς μὲν ἡμιφωτισζομένης ἀπὸ τὸ γλυκὺ σκίος τῆς δείλης, ἔπειτα δὲ ἐντὸς τοῦ βαθμηδὸν αὐξάνοντος σκότους, διασχιζομένου ὅμως ἀπὸ μυριάδας φωτερῶν πυγολαμπίδων.

Ἀῦριον τὸ πρῶτ' σκοπεύω νὰ περιέλθω τὰς ὁδοὺς τοῦ Πύργου, ἔπειτα δὲ ἀναχωροῦμεν διὰ Πάτρας, διὰ Ξηρᾶς. Θὰ μείνωμεν τὴν νύκτα εἰς Γαστούνην διὰ νὰ λάβωμεν οὕτω τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὰ εἰρήπια τοῦ ὀνομαστοῦ φρουρίου τῆς Κλαρέντσας, ἐνὸς τῶν κυριωτέρων λειψάνων τῆς ἐν Πελοποννήσῳ κατὰ τὸν μεσαιῶνα γραμμικῆς κυριαρχίας.

Ἐπεται συνέχεια.

Δ. ΒΙΚΕΛΛΑΣ

ΑΝΩΦΕΛΗΣ ΘΑΝΑΤΟΣ

Προχθές, ἐν τινι συναναστροφῇ, ἐγένετο λόγος περὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἡμέρας: τοῦ πολέμου, τῶν παρασκευῶν ἡμῶν, καὶ τῶν ὑπὸ τὰ ὄπλα ἐπιστράτων.

— Οἱ καυμένοι! ἂν γείνη πόλεμος πόσοι θὰ πᾶνε καὶ δὲν θὰ γυρίσουν! εἶπε μὲ τόνον συμπαθείας ἢ οἰκοδόποινα, μεσήλιξ γυνὴ σπανίας ἄλλοτε καλλονῆς, ἀλλὰ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης γενναίως ἀνθισταμένη κατὰ τοῦ χρόνου καὶ ἐπανορθούσα φιλοτίμως τὰς βλάβας, τὰς ὁποίας τῇ ἐπροξένει ὁ φοβερός ἐχθρός.

— Ἡ στατιστικὴ ἀποδεικνύει, εἶπε δημοσιογράφος τις ἑρρίως ἀλλ' ἀποφθεγματικῶς ὄμιλων, ὅτι καὶ εἰς τοὺς αἰματηροτέρους πολέμους δὲν ἀποθνήσκουν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης περισσότεροι ἀπὸ εἴκοσι τοῖς ἑκατόν.

Ἐπῆλθε βραχεῖα σιγή, μεθ' ἣν καθηγητῆς ἐν Μονάχῳ σπουδᾶσας ἐκ νεανικῆς ἡλικίας, καὶ ἐντελῶς μεταβαλὼν τὴν κεφαλὴν του, διότι ἐνῶ μετέβη μὲ κόμην καὶ ἄνευ γενειάδος, ἐπέστρεψεν μὲ γενειάδα καὶ ἄνευ κόμης, προσέθηκε.

— Πρέπει νὰ στηθῶσι μνημεῖα τιμητικὰ εἰς ὄσους ἀποθάνουν μαχόμενοι εἰς ὅλα τὰ πανεπιστήμια τῆς Γερμανίας ἀναγράφονται ἐπὶ στήλης τῶν ὀνόματα τῶν πρῶν καὶ τότε φοιτητῶν αὐτῶν τῶν ἐν πολέμῳ πεσόντων, τὸ ὄπλον εἰς ὃ ἀνῆκον, ἡ μάχη ἐν ἣ ἐφονεύθησαν· καὶ τὸ μικρότερον χωρίον ἔχει τὸ μνημεῖόν του διὰ τοῦ ὁποίου παραδίδει εἰς τὸν σεβασμὸν τῶν μελλουσῶν γενεῶν τὴν μνήμην τῶν γενναίων προμάχων τῆς Πατρίδος· οὕτω δὲ ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἐξοικοιῶνται οἱ Γερμανοὶ πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ ὑπὲρ Πατρίδος θανάτου, ὄνειροπολοῦσι τὴν τιμὴν ταύτην, ὅταν δ' ἐπιστῇ ἡ στιγμή εἶνε προπαρσκευασμένοι.

— Βεβαίως, εἶπε βραχύσωμός τις ἰατρός, μεσοπόλιος, θεραπεύσας τὰς Μούσας πρὶν ἀρχίσῃ νὰ θεραπεύῃ τοὺς ἀσθενεῖς του, καὶ ὑποβαλὼν συλλογὴν ποιημάτων ἄλλοτε εἰς τὸν ποιητικὸν διαγωνισμόν πρὶν λάβῃ τὸ δίπλωμά του, βεβαίως πρέπει νὰ τιμηθῶν ὅσοι ἀποθάνουν εἰς τὸν πόλεμον· εἶνε ἄξιοι πάσης τιμῆς· δὲν γνωρίζω ἀνδρικώτερον καὶ ἐντιμότερον θάνατον. Κατ' ἐμὲ οἱ πίπτοντες ὑπὲρ Πατρίδος εἶνε ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς μάρτυρας τοῦ χριστιανισμοῦ, διότι ἐκεῖνοι ἀπέθνησκον ὑπὲρ ἑαυτῶν, ὑπὲρ τῆς ἰδικῆς των ψυχῆς, ἐν ᾧ οὗτοι ἀποθνήσκουν ὑπὲρ τῶν ἄλλων, ὑπὲρ ἑκατοντάδων χιλιάδων ἀγνώστων, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τὸ ἔθνος· δι' αὐτὸ ἂν δὲν ἄφιναν κατόπιν των· πένθος καὶ δάκρυα καὶ ἔνδειαν, δὲν θὰ τοὺς ἐλυπούμην, θὰ τοὺς ἐμακάριζα· ἀφ' οὗ ὅπως ὅπως θὰ κλείσῃ κανεῖς τὰ